

PRÍSTUPNOSŤ NA SLOVENSKU

Situačná analýza plnenia článku 9 Dohovoru OSN o právach ľudí so zdravotným postihnutím so zameraním na fyzickú prístupnosť budov

KOLEKTÍV AUTOROV

Prístupnosť na Slovensku

Situačná analýza plnenia článku 9 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím so zameraním na fyzickú prístupnosť budov.

Kol. autorov:

Zuzana Čerešňová, Lea Rollová, Danica Končeková, Natália Filová, Martina Bezáková, Maria Machajdíkova

ISBN 978-80-89851-30-0

Vydavateľ: SOCIA – Nadácia na podporu sociálnych zmien

CEDA FAD STU

Bratislava, 2022

Projekt je spolufinancovaný vládami Českej republiky, Maďarska, Poľska a Slovenska prostredníctvom vyšehradských grantov z Medzinárodného vyšehradského fondu. Poslaním fondu je presadzovať myšlienky udržateľnej regionálnej spolupráce v strednej Európe.

Obsah

Úvod	3
Základný medzinárodný kontext	4
Situácia na Slovensku	7
Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím a Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím	7
Antidiskriminačný zákon	8
Legislatívne východiská súvisiace s bezbariérovou tvorbou prostredia.....	9
Prístupnosť informačných systémov	13
Prieskum prístupnosti a zvyšovanie povedomia	14
Prístupnosť a rozvoj.....	16
Súčasný stav v praxi.....	17
Nová stavebná legislatíva	19
Odporúčania pre Slovensko	23

Úvod

V posledných rokoch je naša spoločnosť konfrontovaná s celosvetovými krízami, ktoré sme od konca druhej svetovej vojny nezažili. Niektoré situácie sme zvládli ľahšie aj vďaka technológiám a pokroku vo vede. Napriek tomu tieto krízové situácie ukázali slabiny alebo absenciu rôznych našich systémov. Častokrát sa to prejavilo vo vzťahu k tým najzraniteľnejším skupinám. Jednou z viditeľných oblastí je aj tvorba prostredia, v ktorom žijeme – prístupnosť zdravotníckych zariadení, bezpečnosť zariadení sociálnych služieb, prístupnosť školských pomôcok a materiálov, dostupnosť a zrozumiteľnosť informácií pre všetkých.

Pri obnove a reformách, ktoré Slovensko plánuje, je teda potrebné položiť si otázku, či nevytvoríme opäť prostredie, ktoré neodstráni bariéry a nezvýši tak závislosť ľudí so zdravotným postihnutím na pomoci iných a tým bude naďalej porušovať ich právo na začlenenie sa do spoločnosti.

Táto správa vzniká v čase, keď sa zároveň finalizuje proces prípravy novej stavebnej legislatívy. Aj preto sa podrobne venujeme pripomienkam, ktoré boli vznesené a zatiaľ ich návrh zákona v parlamente nereflektuje.

Uvítali sme zapojenie sa do projektu s organizáciami z Maďarska a Česka, ktoré zastupujú ľudí so zdravotným postihnutím, aby sme spoločne s odborníkmi na univerzálne navrhovanie upozornili na súčasnú situáciu na Slovensku a spoznali podmienky pre napĺňanie Dohovoru OSN v susedných krajinách.

Maria Machajdíkova

Základný medzinárodný kontext

Základný rámec prístupnosti určuje v medzinárodnom kontexte **Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím**¹ (ďalej len Dohovor). Dohovor bol schválený OSN v roku 2006 a Slovenská republika ho spolu s Opčným protokolom k Dohovoru² ratifikovala v roku 2010 a Dohovor začal pre Slovenskú republiku platiť od 25. júna 2010.

Tento medzinárodný dokument vychádza z presvedčenia zúčastnených štátov, že „*komplexný a ucelený medzinárodný dohovor významne prispeje ku kompenzovaniu výrazného sociálneho znevýhodnenia osôb so zdravotným postihnutím a k presadeniu ich účasti v občianskych, politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych sférach na princípe rovnakých príležitostí, a to ako v rozvojových, tak aj vo vyspelých krajinách.*“³

Dohovor je právne záväzný medzinárodný dokument v oblasti ľudských práv, ktorý zmluvné strany zaväzuje, aby ľuďom so zdravotným postihnutím zabezpečili plné a rovnaké užívanie všetkých ľudských práv a základných slobôd tak ako všetkým ostatným občanom.

Všetky ratifikované dohovory o ľudských právach ukladajú štátu povinnosti, ktoré musí dodržiavať. V prípade Dohovoru, podobne ako pri iných medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa sociálnych práv, sú tieto povinnosti špecifické. Podľa medzinárodného práva štát má tri konkrétne typy povinností:

- rešpektovať (angl. respect),
- chrániť (angl. protect) a
- naplňovať (angl. fulfil) dané právo⁴.

Prečo je dôležité zameriavať sa na prostredie, v ktorom žijeme, podčiarkuje definícia zdravotného postihnutia v samotnom Dohovore. Zdôrazňuje význam faktorov prostredia a ich vplyvu na aktivitu a participáciu človeka v spoločnosti. Podľa Dohovoru (Preambula, bod e) je **zdravotné postihnutie** charakterizované ako: „*pojmem, ktorý sa vyvíja a je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v postojoch a v prostredí, ktoré im bránia plne a účinne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.*“

Ďalej Dohovor (čl. 1) špecifikuje **osoby so zdravotným postihnutím** ako: „*osoby s dlhodobými telesnými, mentálnymi, intelektuálnymi alebo zmyslovými postihnutiami, ktoré v súčinnosti s rôznymi prekážkami môžu brániť ich plnému a účinnému zapojeniu do spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.*“

Pri definícii základných pojmov v úvodných článkoch Dohovoru sa ako **Univerzálne navrhovanie/dizajn** rozumie:

¹ Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím. Zbierka zákonov č. 317/2010, OZNÁMENIE Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky

² Opčný protokol k Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Zbierka zákonov č. 318/2010, Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky

³ Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím. Zbierka zákonov č. 317/2010, OZNÁMENIE Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky

⁴ Matiaško, Maroš: Dobrá spoločnosť a sociálne práva. 2019, Bratislava https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2019/06/Socialne_prava_publikacia.pdf

„navrhovanie výrobkov, prostredia, programov a služieb tak, aby ich mohli využívať v najväčšej možnej miere všetci ľudia bez nevyhnutnosti úprav alebo špeciálneho dizajnu; „univerzálny dizajn“ nevylučuje asistenčné zariadenia pre určité skupiny osôb so zdravotným postihnutím, ak je to potrebné“.

Konkrétna požiadavka na zabezpečenie prístupnosti je v Dohovore zakotvená v **článku 9 Prístupnosť**:

*“S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím, aby mohli žiť **nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života**, zmluvné strany Dohovoru prijímú príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti, a to tak v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach.”*

Preto, aby Výbor OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím podporil implementáciu v praxi vydáva k jednotlivým článkom všeobecný komentár – rozsiahlejší vysvetľujúci materiál, kde detailnejšie vykladá obsah a zmysel konkrétneho článku. Hneď druhý všeobecný komentár⁵, ktorý bol vydaný v roku 2014, vykladá nielen normatívny obsah článku 9 **Prístupnosť** a povinnosti zmluvných strán Dohovoru, ale uvádzajú sa v nej aj súvislosti prístupnosti s ostatnými článkami Dohovoru⁶:

- odopieranie bezbariérového prístupu k fyzickému prostrediu, doprave, informáciám a službám poskytovaným verejnosti je považované za **akt diskriminácie** na základe zdravotného postihnutia, ktorý je v rozpore s **článkom 5** (Rovnosť a nediskriminácia);
- pre naplnenie **článku 8** (Zvyšovanie povedomia) by sa malo zdôrazňovať, že povinnosť dodržiavať **štandardy prístupnosti** platí pre verejný aj súkromný sektor; má sa podporovať uplatňovanie **univerzálného navrhovania**, ako aj fakt, že navrhovanie prístupného prostredia je potrebné aplikovať už od počiatočných fáz projektovania;
- pre naplnenie **článku 19** (Nezávislý spôsob života a začlenenie do spoločnosti) má byť zabezpečená **bezbariérová prístupnosť** prostredia, dopravy, informačných a komunikačných technológií, ako aj služieb, pretože prístupnosť je podmienkou pre začlenenie ľudí so zdravotným postihnutím do ich miestnych komunít a pre zabezpečenie ich **nezávislého života**,
- pre naplnenie **článku 21** (Sloboda prejavu a presvedčenia a prístup k informáciám) majú byť **prístupné všetky informačné a komunikačné technológie**, aby si mohli osoby so zdravotným postihnutím uplatňovať právo na slobodu prejavu a presvedčenia vrátane slobody vyhľadávať, prijímať a šíriť informácie a myšlienky na rovnakom základe s ostatnými ľuďmi, a to prostredníctvom všetkých foriem komunikácie podľa vlastného výberu; článok 21 požaduje od zmluvných štátov, aby uznali a podporovali používanie **posunkových jazykov, Braillovho písma, augmentatívnej a alternatívnej komunikácie**, ako aj ďalších prístupných prostriedkov, spôsobov a formátov komunikácie (ďalej len „alternatívne formáty komunikácie“) – toto je potrebné aj v súlade s článkami 24 (Vzdelávanie), 27 (Práca

⁵ Dostupné na:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/GC/2&Lang=en

⁶ Poznámka: nejedná sa o doslovný preklad časti dokumentu

a zamestnávanie), 29 (Účasť na politickom a verejnom živote) a 30 (Účasť na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe),

- pre naplnenie **článku 24** (Vzdelávanie) je nevyhnutné, aby bola zabezpečená bezbariérovo prístupná doprava do škôl; prístupné musia byť školské budovy a areály, informačno-komunikačné systémy a študijné materiály; celé **vzdelávacie prostredie** a s tým súvisiace procesy musia byť navrhnuté tak, aby umožnili rovnosť a začlenenie študentov so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými študentmi,
- pre naplnenie **článku 32** (Medzinárodná spolupráca) je potrebné podporovať medzinárodnú spoluprácu, ktorá je významným nástrojom pri **podpore a výskume prístupnosti a univerzálneho navrhovania**; všetky nové investície vykonané v rámci medzinárodnej spolupráce majú byť použité aj na účely odstránenia existujúcich bariér a na zabránenie vzniku nových prekážok; rovnako je dôležitá spolupráca pri **tvorbe medzinárodných štandardov prístupnosti**, na príprave ktorých sa musia podieľať aj osoby so zdravotným postihnutím,
- pre naplnenie **článku 33** (Vykonávanie dohovoru na vnútroštátnej úrovni a monitorovanie) je potrebné **zabezpečiť kontrolu** napĺňania článku 9 Prístupnosť, ktorý je kľúčovým aspektom pri procese národného a medzinárodného monitorovania z pohľadu napĺňania všetkých ustanovení Dohovoru; zmluvné štáty sú povinné zriadiť kontaktné miesta v rámci svojich vlád pre záležitosti týkajúce sa plnenia Dohovoru, rovnako musia vytvoriť národné rámce pre **monitorovanie implementácie Dohovoru**, ktoré zahŕňajú jeden alebo viac nezávislých kontrolných mechanizmov; procesy národného a medzinárodného monitorovania plnenia ustanovení Dohovoru by sa mali uskutočniť prístupným spôsobom v alternatívnych formátoch komunikácie, ktorý podporuje a zabezpečuje účasť osôb so zdravotným postihnutím a ich reprezentatívnych organizácií na tomto procese.

Situácia na Slovensku

Podobne ako v medzinárodnom spoločenskom kontexte aj na Slovensku sa snahy o zrovnoprávňovanie osôb so zdravotným postihnutím a ich začlenenia do spoločnosti datujú ešte pred prijatie Dohovoru. Ratifikovanie Dohovoru a Opčného protokolu v roku 2010 je pre Slovensko dôležitým míľnikom. Bol daný jasný rámec a strategický cieľ ako naplniť práva všetkých ľudí.

Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím a Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím

S cieľom zvýšiť úroveň podpory, ochrany a dodržiavania práv osôb so zdravotným postihnutím postupne na Slovensku vznikalo inštitučné zázemie. V zmysle uznesenia vlády Slovenskej republiky vznikla v roku 2001 Rada vlády Slovenskej republiky pre problematiku občanov so zdravotným postihnutím. V júli 2008 bola uznesením vlády SR schválená transformácia Rady vlády SR pre problematiku občanov so zdravotným postihnutím na Radu vlády Slovenskej republiky pre osoby so zdravotným postihnutím.⁷ O ďalšie 4 roky sa vytvorila jedna **Rada vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť**, pod ktorou sa zriadili Výbory pre špecifické agendy⁸. V prípade Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím ide o **Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím**, ktorého predsedom je minister práce, sociálnych vecí a rodiny a toto ministerstvo aj plní úlohy sekretariátu. Od roku 2012 teda Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím priebežne sleduje a podieľa sa na vyhodnocovaní plnenia Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím. Podieľa sa aj na vypracúvaní návrhov správ pre kontrolné mechanizmy medzinárodných zmlúv o ľudských právach, najmä Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím⁹.

Prvým komplexným programovým dokumentom, ktorým boli v podmienkach Slovenskej republiky definované celospoločenské záväzky voči osobám so zdravotným postihnutím a ich rodinám, bol **Národný program rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života**. Dokument schválila vláda SR 27. júna 2001 uznesením č. 590, ktoré vychádzalo z odporúčacieho dokumentu OSN „Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím“, z roku 1993.

Cieľom Národného programu z roku 2001 bolo vytvárať rovnaké príležitosti a integráciu občanov so zdravotným postihnutím do života spoločnosti a bol to prvý systémový krok krokom smerujúcim k vytvoreniu procesu postupného, koncepčného riešenia viacerých problémov. Jednotlivým rezortom ukladal opatrenia s cieľom zabezpečiť integráciu zdravotne postihnutých osôb vo všetkých krajoch a regiónoch Slovenska v istom časovom horizonte. Od roku 2001 do roku 2006 sa predkladalo vyhodnotenie plnenia úloh Národného programu každoročne a od roku 2006 každé dva roky. Súčasne sa na nasledujúce obdobie formulovali nové opatrenia, ktorými sa reagovalo jednak na meniacu sa legislatívnu a ekonomickú situáciu v spoločnosti ako aj na praktické problémy, ktorým

⁷Štatút Rady vlády SR pre osoby so zdravotným postihnutím. Bratislava: Vláda SR č. 104/2008, 2008, článok 2.

⁸ Štatút Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť.

<https://www.radavladyp.gov.sk/dokumenty-rady/>

⁹ Výbor pre osoby so zdravotným postihnutím. <https://www.employment.gov.sk/sk/vybor-pre-osoby-so-zdravotnym-postihnutyim/>

museli čeliť osoby so zdravotným postihnutím spolu so svojimi rodinami. Viacnásobné aktualizácie spôsobili, že sa dokument stával menej prehľadným, viaceré opatrenia sa začali prekrývať a boli ťažko vyhodnotiteľné. Ratifikovanie Dohovoru bolo ďalším silným podnetom na vypracovanie nového strategického dokumentu **Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020**¹⁰. Cieľom Národného programu 2014-2020 bolo prostredníctvom definovaných úloh a opatrení zabezpečiť dosahovanie pokroku v oblasti ochrany práv osôb so zdravotným postihnutím uznaných Dohovorom a pokroku pri ich používaní. Obsahoval základné úlohy na obdobie rokov 2014 – 2020, s aktualizáciou a vyhodnocovaním každé 2 roky. Na jeho príprave, vyhodnocovaní aj aktualizáciách sa zúčastňovali zástupcovia ústredných orgánov štátnej správy, verejnej správy a aj osoby so zdravotným postihnutím prostredníctvom svojich reprezentatívnych organizácií.

Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 109 z 24.2.2021¹¹ bol vládou Slovenskej republiky schválený nový **Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030**¹². V súčasnosti prebieha jeho aktualizácia a to najmä z iniciatívy reprezentatívnych organizácií ľudí so zdravotným postihnutím, kde viaceré vyjadrili svoju nespokojnosť s materiálom v medzirezortnom pripomienkovom konaní¹³.

Antidiskriminačný zákon

Dňa 20. mája 2004 bol prijatý **zákon NR SR č. 365/2004 Z. z.**¹⁴ o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (**antidiskriminačný zákon**). V zákone sú pomenované „zásady rovnakého zaobchádzania“, pojmy „priama a nepriama diskriminácia“ ako aj „právna ochrana a konanie vo veciach porušenia zásady rovnakého zaobchádzania“.

Dňa 14. februára 2008 bol prijatý **zákon NR SR č. 85/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 365/2004 Z. z.**¹⁵ o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou. Zákon podrobnejšie špecifikuje diskriminované skupiny a ich práva. V § 5 ods. 1 sa uvádza: „V súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania sa v sociálnom zabezpečení, zdravotnej starostlivosti, pri poskytovaní tovarov a služieb a vo vzdelávaní zakazuje diskriminácia osôb z dôvodov podľa § 2 ods. 1“, ktorý znie:

„Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej

¹⁰ Národný program 2014 – 2020 <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/narodny-program-rozvoja-zivotnych-podmienok-osob-so-zdravotnym-postihnutim-roky-2014-2020.pdf> a jeho záverečné vyhodnotenie https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/dokumenty-3/zaverecna-sprava-plneni-opatreni-vplyvajucich-z-nprzp-roky-2014_2020.docx

¹¹ Uznesenie vlády č. 109 z 24.2.2021 <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/19077/1>

¹² Národný program 2021 – 2030 https://www.employment.gov.sk/files/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/dokumenty-3/nprzpozp-2021_2030.docx

¹³ Záznaky z MPK 2021 <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/LP/2021/24>

¹⁴ Zákon 365/2004 Z.z. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/>

¹⁵ Zákon 85/2008 Z.z. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/85/20080401>

skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.“

Prístupnosť je teda právne vymožiiteľná na základe ustanovení národných aj medzinárodných právnych predpisov týkajúcich sa ochrany ľudských práv a základných slobôd. Občan, ktorý sa cíti byť diskriminovaný z dôvodu, že nie je pre neho prístupné prostredie, produkt, služba alebo informačno-komunikačný systém, môže sa na Slovensku domáhať ochrany svojich práv na základe **Zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)**, alebo na základe ratifikovaného Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím. Antidiskriminačný zákon definuje zákaz diskriminácie z dôvodu zdravotného postihnutia (§ 2 ods.1) a ustanovuje povinnosť dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania aj v oblasti vzdelávania (§ 3 ods. 1).

Pokiaľ nie je dostatočným spôsobom vyriešený a zabezpečený napr. bezbariérový prístup do budovy, dochádza k porušeniu základného práva na prístupnosť zaručeného čl. 9 Dohovoru. V prípade, ak sa občan domnieva, že nie je zabezpečená prístupnosť, môže sa s podnetom obrátiť aj na **Úrad komisára pre osoby so zdravotným postihnutím**¹⁶. Jedným z oprávnení Úradu komisára pre osoby so zdravotným postihnutím je aj navrhovanie opatrení, ktoré zlepšia a zabezpečia bezbariérový prístup. Európsky súd pre ľudské práva môže prijať podnet len vtedy, ak boli vyčerpané všetky právne kroky na národnej úrovni.

Legislatívne východiská súvisiace s bezbariérovou tvorbou prostredia

Na Slovensku sa v porovnaní s ostatnými krajinami začal vývoj bezbariérového navrhovania relatívne neskoro. Základný legislatívny predpis súvisiaci s tvorbou prostredia predstavuje **stavebný zákon č. 50/1976 Zb.**¹⁷. Tu sa najprv spomínala len úprava obytných budov pre špeciálne potreby zdravotne postihnutých osôb a starých ľudí. Požiadavky na bezbariérové riešenie verejných priestranstiev a občianskych budov neboli v zákone obsiahnuté.

V roku 1985 bola vydaná vyhláška č. 53/1985 Zb.¹⁸ o všeobecných technických požiadavkách zabezpečujúcich užívanie stavieb osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu. Týmto krokom sa mal začať proces integrácie zdravotne postihnutých osôb do spoločnosti. Žiaľ, nedostatočná propagácia problematiky, slabá zainteresovanosť schvaľovacích orgánov, odbornej verejnosti a celkové pomery v spoločnosti spôsobili, že nároky zdravotne postihnutých osôb ostali naďalej neriešené.

Až **v roku 2012** bol v stavebnom zákone upravený § 47 písm. c) Všeobecné technické požiadavky na navrhovanie stavieb tak, aby zakotvil ustanovenie, že: „stavba stavebnotechnickým vybavením zodpovedala účelu a spôsobu užívania a ak ide o stavbu, ktorá je **určená len na užívanie osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie** alebo o stavbu, ktorá je **prístupná širokej verejnosti**, aby spĺňala aj **osobitné požiadavky** na užívanie stavby osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, najmä **požiadavku bezbariérovosti**“.

¹⁶ Webová stránka Úradu: <https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/>

¹⁷ Zákon je prístupný: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1976/50/20210601>

¹⁸ Vyhláška je prístupná: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1985/53/19850901>

Vykonávací legislatívny predpis súvisiaci s bezbariérovou tvorbou prostredia predstavujú vyhlášky Ministerstva životného prostredia SR. Legislatívne znenia stavebného zákona a vykonávacej vyhlášky síce ustanovujú povinnosť tvorby prostredia v súlade s požiadavkami bezbariérovej prístupnosti, ale do praxe sa uspokojivo nepremietli, lebo neexistujú účinné kontrolné mechanizmy na dodržiavanie týchto ustanovení.

V roku 1994 nadobudla platnosť **vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 192/1994 Z. z.**¹⁹ o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu (ďalej len vyhláška MŽP SR č. 192/1994 Z. z.) Jej ustanovenia sa vzťahovali na rodinné domy, byty osobitného určenia, budovy občianskeho vybavenia a na stavby pre výrobu, v ktorých pracuje viac ako dvadsať zamestnancov. Vo vyhláške neboli analyzované požiadavky na bezbariérové riešenie školských, zdravotníckych, kultúrnych, športových, administratívnych, obchodných a iných objektov, ktoré majú svoje špecifiká.

Dňa 1. decembra 2002 nadobudla účinnosť **vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 532/2002 Z. z.**²⁰, ktorou sa ustanovujú **podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie** (ďalej len vyhláška č. 532/2002 Z. z.).

Uvedená Vyhláška v IV. časti a v Prílohe k Vyhláške podrobne ustanovuje požiadavky na bezbariérovú tvorbu exteriérového a interiérového prostredia stavieb určených na užívanie verejnosťou a stavieb na bývanie z hľadiska nárokov osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

V porovnaní s predchádzajúcou vyhláškou z roku 1994 je štvrtá časť vyhlášky „Všeobecné technické požiadavky na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie“ koncipovaná podrobnejšie, zaoberá sa aj problematikou projektovania verejných budov so zohľadnením nárokov osôb so zrakovým a sluchovým postihnutím. Zásadné nedostatky sú však vo vymedzení platnosti tejto časti vyhlášky, pretože „požiadavky v tejto časti vyhlášky sa vzťahujú podľa bodu d) na stavbu nebytovej budovy v časti určenej na užívanie verejnosťou“, avšak v novostavbe by mala byť vytvorená aj možnosť zamestnania osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie a podľa bodu e) sa vzťahujú „na stavbu, v ktorej sa predpokladá zamestnávanie osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie“, pričom pojem „v ktorom sa predpokladá“ nie je jasne zadefinovaný a preto vytvára priestor na špekulácie. Exaktnejšie bola stanovená povinnosť vytvoriť v novostavbe predpoklady na zamestnanie osôb so zdravotným postihnutím na pracovisku s viac ako 20-timi zamestnancami vo vymedzení platnosti predchádzajúcej vyhlášky Ministerstva životného prostredia SR č. 192/1994 Z. z.

Ďalšie nedostatky štvrtej časti vyhlášky č. 532/2002 Z. z.:

- formulácia § 2 ods.4 (ako aj názov Vyhlášky) **podporuje segregáciu** osôb so zdravotným postihnutím a pôsobí diskriminačne, pretože ustanovuje, že požiadavky na bezbariérové riešenie sa „vzťahujú na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie“, čo má za následok mylné chápanie, že bezbariérovosť sa vzťahuje len na stavby tzv. „špeciálneho alebo osobitného účelu“ (v praxi napr. na budovy špeciálnych škôl, zariadení sociálnych služieb), a nie na všetky stavby užívané verejnosťou formuláciu

¹⁹ Vyhláška je prístupná: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/192/19940901>

²⁰ Vyhláška je prístupná: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/532/20200301>

„požiadavky na stavby určené na užívanie osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie“, je potrebné nahradiť formuláciou „**požiadavky na bezbariérové užívanie stavieb**“,

- nie je podrobnejšie špecifikovaný **pojmem** „*osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie*“, aby bolo zrejmé, že sa bezbariérovosť prostredia netýka len ľudí s telesným alebo zmyslovým postihnutím, ale aj starších osôb, rodičov s detským kočíkom, prípadne osôb s veľkou batožinou a podobne;
- nie je doriešená **problematika sprístupnenia pamiatkovo chránených budov**, keďže Vyhláška ustanovuje, že požiadavky na bezbariérové riešenie stavieb sa podľa § 2 ods.4 „*použijú primerane aj na zmeny stavieb, ak to nie je vylúčené zo závažných kultúrnych, historických alebo technickoprevádzkových dôvodov*“, preto sa v praxi často argumentuje, že pamiatkové budovy nie je možné debariérizovať (mnoho budov vysokých škôl je Národnou kultúrnou pamiatkou);
- v jednotlivých paragrafoch Vyhlášky nie je jasne sformulované, že bezbariérovosť sa vzťahuje na **všetky prevádzkové časti budovy**, napr. v § 57 je zadefinovaný „*prístup do každej stavby*“, v § 59 „*prístup do priestorov stavby*“, v § 63 „*prístup do nebytovej budovy*“, čo je v praxi často chybné interpretované ako bezbariérové riešenie vstupného priestoru do budovy, pričom ostatné prevádzkové časti budovy sa už bezbariérovo neriešia.
- nie sú ustanovené špecifické požiadavky na bezbariérovosť z hľadiska jednotlivých typologických druhov, napríklad v kultúrnych, športových alebo zdravotníckych zariadeniach; chýbajú hlavne požiadavky na dimenzovanie šatňových priestorov pre zamestnancov, účinkujúcich alebo pre športovcov, dimenzovanie a situovanie vyhradených miest v hľadisku, špecifické požiadavky na dimenzovanie komunikačných priestorov zdravotníckych zariadení a zariadení sociálnej starostlivosti, kde je pri dimenzovaní určujúci rozmer mobilného lôžka a podobne,
- vo viacerých ustanoveniach štvrtej časti Vyhlášky sa uvádza potreba **označovania stavieb medzinárodným symbolom prístupnosti**, avšak v praxi neexistuje autorizovaná osoba, ktorá by posúdila oprávnenosť osadenia tohto medzinárodného symbolu – v súčasnosti sú symboly osadené aj na objektoch alebo prvkoch, ktoré nespĺňajú požiadavky platnej legislatívy (napríklad parkoviská, reštaurácie, hotely, toalety...).
- objavujú sa viaceré nezrovnalosti napríklad pri určení šírky rampy sa v § 27 uvádza, že „*najmenšia priechodná šírka šikmej rampy určenej na verejné užívanie je 1 100 mm*“ a v prílohe k vyhláške sa v bode 1.3.9. uvádza „*rampa musí byť široká najmenej 1 300 mm a jej pozdĺžny sklon môže byť najviac 1 : 12.*“,
- ustanovenie v § 58 v bode (2) o počte vyhradených stojísk na každej odstavnej a parkovacej ploche sa v praxi preukázalo ako problematické, pretože 4 % vyhradených parkovacích miest nie sú adekvátne pri každom typologickom druhu stavby; v praxi sa preukázali problémy súvisiace s nesúladow počtu vyhradených parkovacích miest s počtom bytov osobitného určenia v bytovom dome, s počtom bezbariérových izieb v ubytovacom zariadení, alebo s počtom vyhradených miest v hľadisku kultúrneho alebo športového zariadenia,
- v § 60 „*Byt osobitného určenia a obytné časti*“ nie je sformulovaná požiadavka bezbariérového prechodu na balkón, loggiu, terasu príp. predzáhradku, ak je byt týmito prvkami vybavený,
- ustanovenia štvrtej časti Vyhlášky sa v praxi nedodržiavajú a naďalej sa realizuje veľký počet stavieb, ktoré nie sú univerzálne bezbariérovo prístupné, preto by bolo potrebné prijať

účinný **implementačný a kontrolný mechanizmus**, napr. povinnosť predkladať k žiadosti o stavebné povolenie a kolaudačné rozhodnutie **odborný posudok o bezbariérovom riešení** územia a stavby, ktorý by bol vypracovaný odborníkom na tvorbu bezbariérového prostredia, pričom vo Vyhláške by boli vymenované stavby, na ktoré by sa takéto posudzovanie povinne vzťahovalo;

- vo Vyhláške nie sú ustanovené žiadne **sankcie** v prípade nedodržania požiadaviek bezbariérovosti, čo by výrazne pomohlo k účinnejšej aplikácii požiadaviek v praxi;
- nedostatkom je aj nedôsledná koordinácia tvorby legislatívnych predpisov medzi jednotlivými rezortmi, napríklad vyhláška MZ SR č. 210/2016, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MZ SR č. 259/2008 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a **na ubytovacie zariadenia** stanovuje povinnosť bezbariérovo sprístupniť ubytovacie zariadenia sociálnych služieb, ale ubytovacie zariadenia pre študentov nemajú túto povinnosť zakotvenú.

Okrem vyhlášok sa projektant pri navrhovaní riadi aj **Slovenskými technickými normami (STN)**. Tie sú vo všeobecnosti nezáväznú, postavenie noriem však môže byť príslušným predpisom zmenené na povinné používanie. Problematika bezbariérovosti stavieb a užívanie stavieb osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie nie je v platných normách STN zohľadnená, čo mnohokrát spôsobuje problémy pri implementácii zásad bezbariérovosti v praxi.

Na Slovensku sa v posledných 30 rokoch netvorí pôvodné, slovenské stavebné normy. Výnimkou je novelizácia normy STN Budovy na bývanie²¹, iniciatívu však vyvinula Fakulta architektúry a dizajnu STU. Aktualizácia platná od 1. 2. 2021 podrobnejšie zadefinovala požiadavky na bezbariérové bývanie, ktoré predstavujú veľký prínos pri tvorbe obytného prostredia nielen v procese transformácie zariadení pobytových sociálnych služieb, ale aj v oblasti nájomného bývania v mestách a obciach.

Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky²² preberá európske normy, niektoré z nich prekladá do slovenčiny, ale nie je to systémové. Na preklad musia dostať podnet napríklad z niektorého ministerstva. Podľa našich informácií zatiaľ dopyt na preklad novej európskej normy CEN o prístupnosti prostredia - funkčné požiadavky alebo technické štandardy napr. od tvorcov nového stavebného zákona, nedostali.

Európska norma EN 17210:2021 „Accessibility and usability of the built environment - Functional requirements“ je pritom veľmi dôležitá. Popisuje základné, spoločné minimálne funkčné požiadavky a odporúčania, ktoré sa dajú použiť v celom spektre zastavaného prostredia, pre prístupné a použiteľné vybudované prostredie podľa princípov „Dizajn pre všetkých“ / „Univerzálny dizajn“, ktoré umožnia spravodlivé a bezpečné používanie širokému okruhu používateľov vrátane osôb so zdravotným postihnutím. Požiadavky a odporúčania na funkčnú prístupnosť a použiteľnosť opísané v tejto norme sú relevantné pre návrh, výstavbu, renováciu, úpravu a údržbu zastavaného prostredia vrátane vonkajších peších a mestských oblastí.²³

²¹ STN sú dostupné tu: https://normy.unms.sk/eshop/public/standard_class.aspx?id=1814

²² Webová stránka Úradu <https://www.unms.sk/>

²³ Viac informácií je napríklad tu: <https://www.cencenelec.eu/news-and-events/news/2021/eninthespotlight/2021-03-18-en-17210-2021-accessible-and-usable-built-environment/> alebo <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.reports.2261>

Prístupnosť informačných systémov

Prvú záväznú právnu normu, ktorá presne vymedzila povinné požiadavky pre prístupnosť informačných systémov predstavuje výnos Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií Slovenskej republiky zo dňa 14. júla 2006 č.1706/M-2006 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy vypracovaný k **zákonu č. 275/2006 Z.z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov** a na jeho základe **výnos č. 55/2014 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy vydaný Ministerstvom financií** (ďalej len Výnos), ktorý uvádza povinné požiadavky v § 14 s názvom „*Prístupnosť webových stránok*“.

Tieto pravidlá sa menili v rokoch 2019 a 2020. Na Slovensku dnes platí Zákon č. 95/2019 Z. z.²⁴ o informačných technológiách vo verejnej správe, a konkrétne Vyhláška č. 78/2020 Z. z.²⁵ o štandardoch pre informačné technológie vo verejnej správe odkazuje na medzinárodné pravidlá prístupnosti webového obsahu – Web Content Accessibility Guidelines²⁶. Podľa týchto legislatívnych pravidiel musia webové stránky a mobilné aplikácie štátnych inštitúcií a organizácií dodržiavať pravidlá prístupnosti na úrovni A a AA WCAG 2.1.

Legislatívny rámec daný zákonom 95/2019 Z.z. prebral smernicu **Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2102 z 26. októbra 2016 o prístupnosti webových sídel a mobilných aplikácií subjektov verejného sektora** (Ú. v. EÚ L 327, 2. 12. 2016)²⁷. Cieľom smernice je *“aproximovať zákony, iné právne predpisy a správne opatrenia členských štátov súvisiace s požiadavkami na prístupnosť webových sídel a mobilných aplikácií subjektov verejného sektora, a tým umožniť zvýšenie prístupnosti uvedených webových sídel a mobilných aplikácií pre používateľov, najmä osoby so zdravotným postihnutím”*²⁸

Hlavným nedostatkom tejto legislatívy, ktorá presadzuje **prístupnosť webových stránok**, je, že sa vzťahuje len na verejnú správu a ňou zriaďované inštitúcie. Okrem prístupnosti z hľadiska nevidiacich, slabozrakých, nepočujúcich, nedoslýchavých a telesne postihnutých osôb je potrebné venovať zvýšenú pozornosť aj prístupnosti z hľadiska osôb s mentálnym postihnutím a osôb s poruchami učenia.²⁹ Tejtó problematika sa na Slovensku intenzívne venuje najmä Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, ktorá aj ponúka audity prístupnosti či vzdelávania v tejto oblasti³⁰.

Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám³¹ oprávňuje osoby so zmyslovým postihnutím žiadať verejné inštitúcie o poskytnutie informácií v im prístupných formátoch. Dorozumievanie sa navzájom a dorozumievanie sa s počujúcimi garantuje nepočujúcim osobám prostredníctvom tlmočníka do posunkového jazyka aj zákon č. 149/1995 Z. z. o posunkovej reči nepočujúcich osôb a zákon 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Napriek existujúcej právnej úprave,

²⁴ Zákon je dostupný tu: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/95/20190501.html>

²⁵ Vyhláška je dostupná tu: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/78/20200501>

²⁶ Pravidlá sú dostupné tu: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/>

²⁷ Smernica EU je dostupná tu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=FI>

²⁸ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/2102 o prístupnosti webových sídel a mobilných aplikácií subjektov verejného sektora, článok 1 ods. 1.

²⁹ Implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike. Alternatívna správa organizácií osôb so zdravotným postihnutím a ďalších mimovládnych organizácií, júl 2015, str.9, 10

³⁰ Webová stránka ÚNSS: <https://unss.sk/pristupnost-webovych-aplikacii/>

³¹ Zákon č. 211/2000 Z.z. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/211/20220331>

uvedené služby nie sú dostatočne rozvinuté; je nedostatok tlmočníkov do posunkového jazyka a nedostatočná je aj ponuka ich vzdelávania. Spôsobené je to jednak nedoriešeným systémom odmeňovania, stanovením nízkych hodinových sadzieb, ale aj absenciou systému kvalitného a profesionálneho vzdelávania tlmočníkov do posunkového jazyka. Zároveň nie je dostupná služba simultánneho prepisu a sprostredkovanie informácií nepočujúcim osobám v prípadoch vyžadujúcich vysokú presnosť a rýchlosť prekladu, ako sú súdne pojednávania, konferencie a prednášky.³²

Prieskum prístupnosti a zvyšovanie povedomia

Na MPSVR SR bolo zriadené **hlavné kontaktné miesto pre problematiku vykonávania Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím**³³ s dvomi zamestnancami a sieťou sekundárnych kontaktných miest na trinástich ministerstvách a štyroch ďalších ústredných orgánoch štátnej správy.

V roku 2008 vzniklo Výskumné a školiace centrum bezbariérového navrhovania (CEDA) na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave, ktorého členovia sa už od roku 1997 venujú problematike tvorby univerzálne prístupného prostredia a poskytujú vzdelávacie programy v oblasti univerzálneho navrhovania.

Slovenský zväz telesne postihnutých napr. monitoruje architektonické bariéry v budovách občianskej vybavenosti v rámci Bratislavy. Tu však musíme aj trochu kritizovať, lebo zväz mnohokrát vydá súhlasné stanovisko aj na projekty, ktoré nie sú v súlade s platnou legislatívou a vytvárajú nové bariéry.

Na základe prieskumu novostavieb, vykonaného pracoviskom CEDA, bolo najviac identifikovaných bariér pri tvorbe exteriérového prostredia budov (nákupné centrum Eurovea, Školské námestie pri ZŠ. A. Dubčeka, niektoré parkové úpravy a pod.) Takisto boli zistené nedostatky pri tvorbe budov – často nie sú prístupné všetky prevádzkové časti budov, ktoré sú určené pre verejnosť (napr. predajne v objektoch River Park, športové centrum v obchodnom centre Centrál, a pod.). Čiastkové úspechy sa dosiahli pri budovaní bezbariérových chodníkov a križovatiek z hľadiska nárokov osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

Prieskum bezbariérovej prístupnosti sa na Slovensku realizoval pracoviskom CEDA najmä v oblasti vysokoškolských budov a areálov v období od októbra 2015 do septembra 2016 na vybraných 14 verejných vysokých školách, pričom do prieskumu bolo zahrnutých 43 budov fakúlt a 10 študentských domovov. Ďalej je od roku 2019 skúmaná prístupnosť vybraných kultúrnych zariadení v rôznych krajoch Slovenska v rámci projektu „Kultúra bez bariér - plnohodnotný život napriek diagnóze“³⁴ prostredníctvom CULTURA SINE CLAUSTRA s.r.o., s podporou Ministerstva kultúry SR a za spolupráce garantov projektu, doc. PaedDr. Jany Lopúchovej, PhD. z Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského a doc. Ing. arch. Zuzany Čerešňovej, PhD z výskumného centra CEDA, Fakulty architektúry a dizajnu Slovenskej technickej univerzity. Cieľom je postupne vyhodnotiť vybrané

³² Implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike. Alternatívna správa organizácií osôb so zdravotným postihnutím a ďalších mimovládnych organizácií, júl 2015, str. 20

³³ <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/tazke-zdravotne-postihnutie/kontaktne-miesto-prava-osob-so-zdravotnym-postihnutim/>

³⁴ Webová stránka projektu: <https://kulturabezbariery.sk/>

kultúrne zariadenia najmä v pôsobnosti verejných, ale sekundárne aj súkromných zriaďovateľov na celom území Slovenska. V roku 2019 bolo vyhodnotených v rámci tohto projektu 12 kultúrnych zariadení v Prešovskom kraji, v roku 2020 sa hodnotilo 10 zariadení Košického kraja a v roku 2021 bolo skúmaných 10 zariadení Banskobystrického kraja. Ďalšie audity bezbariérovej prístupnosti budov a verejných priestranstiev boli v rokoch 2021 a 2022 realizované pre mestá **Bratislavu (11 objektov a viacero peších trás v centre mesta) a Nitru (27 objektov)**. Okrem toho rôzne organizácie či jednotlivci realizovali čiastkové a neodborné prieskumy či už geograficky obmedzené alebo podľa účelu využitia budovy.

Výsledky takýchto prieskumov boli zväčša neuspokojivé. Napríklad výsledky prieskumu v oblasti vysokoškolských budov poukázali na nevyhovujúci stav prístupnosti vysokoškolského prostredia, pretože žiadna z hodnotených budov fakúlt VŠ a ani jeden zo študentských domovov nespĺňali v plnej miere podmienky bezbariérového užívania fyzického prostredia osobami so zdravotným znevýhodnením. Najhoršia situácia bola zdokumentovaná v prístupnosti **študentských domovov**, z ktorých až **90% z celkového počtu hodnotených budov nevyhovuje požiadavkám bezbariérovosti**, najmä absentujú bezbariérové izby a bezbariérové kúpeľne. Situácia s bezbariérovou prístupnosťou fakúlt VŠ je v porovnaní so študentskými domovmi lepšia, pričom **nevyhovujúci stav** bol zdokumentovaný v prípade **46,51% budov z celkového počtu hodnotených objektov fakúlt VŠ**.

V 53,49 % vzdelávacích objektoch a v 10,00% objektoch študentských domovov by bolo možné menšími stavebnými zásahmi a doplnením o požadované vybavenie upraviť a zosúladiť objekty s legislatívnymi predpismi platnými na Slovensku.

Z iniciatívy Únie nevidiacich a slabozrakých Slovenska vzniklo **Oddelenie prevencie architektonických a dopravných bariér**, ktoré poskytuje poradenstvo a posudzuje projektovú dokumentáciu hlavne dopravných stavieb z hľadiska nárokov ľudí so zrakovým postihnutím. Vzhľadom na možnosti financovania a kapacitu tohto pracoviska, nie je možné poskytovať poradenskú činnosť v rámci celého Slovenska. Situáciu sa teda darí zlepšovať hlavne v Bratislave a v niektorých krajských mestách, ale v nedostatočnej miere v rámci menších miest a obcí.

Združenie miest a obcí Slovenska propaguje a medializuje problematiku prístupnosti v súťaži **Oskar bez bariér**³⁵, od roku 2004 oceňuje úsilie samospráv o bezbariérové riešenia v mestách. Do súťaže sú nominované realizácie bezbariérových chodníkov, prístupov do úradov, zdravotníckych, kultúrnych a športových zariadení, prípadne uvádzajú do praxe bezbariérové prostriedky hromadnej dopravy.

V roku 1999 z iniciatívy Asociácie organizácií zdravotne postihnutých občanov SR (AOZPO SR), občianskeho združenia GEMMA '93 a Únie miest Slovenska (ÚMS) vznikol projekt „**Slovensko bez bariér**“. Jeho hlavným cieľom bolo aktivizovať celú spoločnosť, ale najmä mestské a obecné samosprávy k zlepšeniu životných podmienok a integrácii osôb so zdravotným postihnutím a ďalších marginalizovaných skupín, obyvateľov našich miest a obcí. V rámci projektu sa počas niektorých rokov darilo vyhlásovať aj súťaž „**Samospráva a Slovensko bez bariér**“, naposledy v roku 2018. Takto napríklad v roku 2015 získalo ocenenie mesto Trnava, ktoré urobilo debariérizačné úpravy verejných

³⁵ Naposledy boli ocenené samosprávy v roku 2019 (pred pandémiou) https://www.zmos.sk/30-snem-oznam/mid/407207/.html#m_407207

plôch (námestia, chodníky, priechody na križovatkách, interaktívne mapy, realizovalo debariérizáciu areálov športovísk a iné)³⁶.

Prístupnosť a rozvoj spoločnosti

Svetová banka sa začiatkom tisícročia venovala téme zdravotného postihnutia a rozvoja vo viacerých správach a výskumoch³⁷. Okrem iného autori konštatovali, že prístupnosť celosvetovou verejnou hodnotou, lebo „prispieva k zlepšeniu spoločenského blahobytu“ a „*prístupnosť môže hrať významnú úlohu v rozvoji: mnoho percent svetovej populácie všetkých vekových kategórií môže profitovať z prístupnosti a postupného odstraňovania prekážok, ktoré bránia ich plnej a účinnej účasti na spoločenskom živote a rozvoji*“. Pokúsili sa vyčíslieť, že náklady spôsobené vylúčením zo spoločnosti ľudí so zdravotným postihnutím. Z celkového ekonomického hľadiska to vedie k strate a neefektívnemu využívaniu ľudského kapitálu, zníženiu individuálnej a národnej produktivity, strate fiškálnych príjmov a zvýšeným fiškálnym nákladom, čo sa premietne do ušlého HDP na celom svete niekde medzi 5 a 7 %.

Aj preto autori navrhovali, aby sa záväzok sprístupniť prostredie vo všetkých sektoroch a systémoch spoločnosti na základe rovnosti pre všetkých premietol do strategických dokumentov. **Prístupnosť je potrebné vnímať ako investíciu a nie ako otázku nákladov, čo si vyžaduje zmenu myslenia a politik.** Ciele by nemali byť postavené na vyrovnávaní príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím, ale na opatreniach, ktoré zabezpečia prístupnosť systémov pre všetkých ľudí prostredníctvom uplatňovania princípov univerzálneho navrhovania. Architektúra a dizajn zastavaného prostredia sú kľúčové faktory fyzickej a sociálnej integrácie osôb so zdravotným postihnutím. **Neprístupné prostredia, produkty, služby a informácie naopak generujú ekonomické straty, lebo zvyšujú mieru odkázanosti osôb so zdravotným postihnutím na sociálnu starostlivosť.**

V uvedenej štúdii sa odporúča aplikovať **univerzálne navrhovanie**:

- Existujú dôkazy, ktoré preukazujú, že začlenenie princípov univerzálneho navrhovania do novej výstavby je najefektívnejší spôsob, ako zlepšiť prístupnosť zastavaných prostredí.
- Predložené dôkazy naznačujú, že implementácia univerzálneho navrhovania do novej výstavby, prináša ekonomickú návratnosť. Výskum relatívnych nákladov a prínosov univerzálne prístupného prostredia preukázal, že zlepšenie prístupnosti má pozitívne ekonomické dopady, ktoré sú ľahko vykonateľné.
- Implementácia univerzálneho navrhovania do projektov v počiatočných fázach tvorivého procesu je takmer vždy omnoho lacnejšia ako dodatočná debariérizácia. Náklady na implementáciu prístupnosti do nových budov a infraštruktúry sú zvyčajne veľmi malé – cca 1-3 % z celkových nákladov na realizáciu stavby.

³⁶ Výsledky všetkých ročníkov súťaže sú dostupné tu: <https://www.slovenskobezbarier.sk/samosprava-a-sbb/>

³⁷ Metts R. (2004): Disability and Development. Background Paper prepared for the Disability and Development Research Agenda Meeting, 2004, World Bank, Washington D.C. Dostupné [online] na: <http://siteresources.worldbank.org/DISABILITY/Resources/280658-1172606907476/mettsBGpaper.pdf> a následná správa Disability and Development Disability & Development in the World Bank FY2000–2007 <https://documents1.worldbank.org/curated/en/209731468158074202/pdf/451780NWP0Box31iscussion0paper00808.pdf>

V roku 2004 bola vo Švajčiarsku vypracovaná podobná štúdia „Bezbariérová výstavba – problémy pri výkone projektovej činnosti“³⁸, ktorej cieľom bolo porovnať, aké doplnkové náklady vzniknú, keď sa budú novostavby realizovať v súlade s princípmi univerzálneho navrhovania a aké náklady vzniknú, ak sa investuje do debariérizácie stavieb. Pri modelových výpočtoch boli hodnotené náklady na výstavbu a debariérizáciu 140 stavieb v rámci celého Švajčiarska. Z výsledkov štúdie je zrejmé, že náklady na bezbariérovosť sú závislé hlavne od veľkosti a druhu stavby. Štúdia, podobne ako predchádzajúca štúdia Svetovej banky, dokazuje, že náklady na bezbariérovosť stavby sú tým nižšie, čím skôr sa s aplikovaním univerzálneho navrhovania počíta. Ekonomicky najefektívnejšie sú stavby, ktoré sú bezbariérovo navrhnuté už vo fáze tvorby projektovej dokumentácie. **Priemerné doplnkové náklady na budovy projektované a realizované v súlade s požiadavkami univerzálneho navrhovania boli vyčíslené na 0,81 % z celkovej hodnoty stavby.** Ako uvádzajú autori štúdie, „*hlavná časť doplnkových nákladov na bezbariérovosť (priemerne 83 %) sú investície spojené s realizáciou výťahov alebo širších dverí, ktoré nesúvisia len so zabezpečením prístupnosti pre osoby so zdravotným postihnutím, lebo súčasne zlepšujú funkčnosť prevádzky, zvyšujú kvalitu stavby na realitnom trhu a súčasne zvyšujú komfort pre všetkých užívateľov. Do zvyšných 17 % (z doplnkových nákladov) sú zahrnuté investície súvisiace s osobitnými požiadavkami osôb so zdravotným postihnutím, ako sú napríklad bezbariérové toalety alebo vyhradené parkovanie. Náklady na orientačné pomôcky pre osoby so zrakovým a sluchovým postihnutím predstavujú len 1 % z doplnkových nákladov na bezbariérovosť stavby.*“ V závere štúdie sa uvádza, že pomalá implementácia zásad bezbariérovosti vo výstavbe nesúvisí s technickými problémami, ani s vysokými investíciami, minimálne pri novostavbách, ale hlavnou príčinou nepriaznivého stavu je slabá empatia a neochota u architektov, stavebných inžinierov a pracovníkov stavebných úradov.

Súčasný stav v praxi

V praxi sa preukázalo, že napriek existujúcej legislatíve (vyhláške č. 532/2002 Z. z.) vznikajú naďalej bariérové stavby. Stavby, ktoré sú proklamované ako bezbariérové, majú množstvo nedostatkov.

Tento nepriaznivý stav spôsobujú viaceré faktory:

- nedostatky v legislatíve
- nedostatok výchovno-vzdelávacích programov
- neuspokojivá implementácia legislatívy v praxi
- absencia motivačných stimulov

V záujme účinnejšieho presadzovania teórie univerzálneho navrhovania v praxi by bolo potrebné **novelizovať stavebnú legislatívu**, ktorá by mala byť plne kompatibilná s **požiadavkami Dohovoru** o právach osôb so zdravotným postihnutím (čl. 9 Prístupnosť, ods.1). Pozitívnym príkladom v tomto smere, je implementácia univerzálneho navrhovania v zákone o sociálnych službách³⁹, v ktorom je podľa Prílohy č. 2 definované ako jedno z kritérií posudzovania podmienok kvality poskytovanej sociálnej služby - zabezpečenie prevádzkových a priestorových podmienok, najmä **prístupnosti v zmysle univerzálneho navrhovania**.

³⁸ Štúdia je dostupná tu: https://hindernisfreie-architektur.ch/wp-content/uploads/2017/06/nfpTA_040603.pdf

³⁹ Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon), v znení neskorších predpisov

Požiadavky bezbariérového užívania stavieb by bolo potrebné formulovať tak, aby platili na **všetky stavby určené pre verejnosť** a nevznikali diskriminačné a segregáčne riešenia. Zároveň je potrebné zabezpečiť, aby sa s uplatňovaním metódy univerzálneho navrhovania začalo už vo fáze územného plánovania tak, aby bola zabezpečená bezbariérová prístupnosť všetkých plôch a pozemkov súvisiacich s bývaním, vzdelávaním, zamestnaním, zdravotníckou a sociálnou starostlivosťou, ako aj s trávením voľného času (šport, kultúra, relax a pod.). Rovnako je dôležité zabezpečiť bezbariérovú dopravnú infraštruktúru.

Treba zvážiť, či by nebolo vhodnejšie stanoviť všeobecné stavebno-technické požiadavky na bezbariérovosť stavieb v technických normách. Výhodou technickej normy, pri porovnaní s vyhláškou, je jej podrobnejšie spracovanie a môžu sa v nej uvádzať aj variantné riešenia špecifického problému. V norme sa na rozdiel od vyhlášky vyskytuje aj obrazová príloha, ktorá je často nevyhnutná pre lepšie pochopenie problematiky a kvalitnejšiu interpretáciu technických údajov. Zo skúseností z normotvorného procesu v niektorých krajinách Európskej únie je vhodné vytvoriť viac špeciálne zameraných noriem, pretože na každý typologický druh stavby sa kladú špecifické nároky. Vhodným podkladom pre vydanie národných stavebných noriem sú novoprijaté európske normy CEN/CLC/JTC 11 – „Accessibility and usability of the built environment“⁴⁰, ktoré sú spomenuté v predchádzajúcej časti.

Ďalším faktorom, ktorý spôsobuje nepriaznivý stav bezbariérovosti stavieb na Slovensku je **nedostatok výchovno-vzdelávacích programov** zameraných na problematiku univerzálneho navrhovania. Na školách architektonického a stavebného zamerania sa vyučujú požiadavky na bezbariérovosť stavieb len v malom rozsahu, alebo sa nevyučujú vôbec. Nedostatkom je aj skutočnosť, že Komora architektov Slovenska ani Spolok architektov Slovenska doteraz neorganizovali kurzy bezbariérového navrhovania v rámci programov celoživotného vzdelávania autorizovaných architektov. Takisto školenia zamestnancov stavebných úradov, ktoré vykonávalo MDaV SR boli nepostačujúce preto, že neobjasnili problematiku bezbariérového navrhovania dostatočne a v celom rozsahu, neosvetlili základné súvislosti a alternatívne riešenia, ktoré sú z hľadiska bezbariérovej prístupnosti potrebné. Nedostatočná je tiež osвета a vzdelávanie investorov a prevádzkovateľov verejne prístupných zariadení o nárokoch zdravotne postihnutých osôb.

Implementácia problematiky bezbariérovej prístupnosti v praxi je neuspokojivá hlavne preto, že zamestnanci stavebných úradov dôsledne netrvajú na uplatňovaní legislatívnych predpisov týkajúcich sa bezbariérovosti stavieb pri schvaľovacom procese, čím naďalej tolerujú výstavbu mnohých bariérových stavieb. Na Slovensku neexistujú profesionálne poradenské centrá bezbariérového navrhovania ani znalci v oblasti bezbariérového navrhovania (ako je to štandardom v mnohých krajinách Európskej únie), ktorí by dôkladne poznali nároky jednotlivých druhov zdravotných postihnutí. Znalci by mohli vypracovávať znalecké posudky na projektovú dokumentáciu, vykonávať audit a certifikáciu bezbariérovosti stavieb, posudzovať oprávnenosť používania medzinárodného symbolu bezbariérovej prístupnosti, vypracovávať znalecké posudky pre účely súdneho konania a poskytovať poradenstvo pri projektovaní a debariérizácii stavieb. Poradenstvo a posudzovanie stavieb v súčasnosti vykonávajú členovia z organizácií zdravotne postihnutých osôb, ktorí mnohokrát nedokážu „čítať“ projektovú dokumentáciu, dostatočne nepoznajú nároky všetkých druhov

⁴⁰ CEN normy sú dostupné tu:

https://standards.cencenelec.eu/dyn/www/f?p=205:32:0:::FSP_ORG_ID,FSP_LANG_ID:2274045,25&cs=1A0C2D21D22845BC3B07E3CE00066BB32

zdravotných postihnutí a odporúčania často dávajú výlučne na základe vlastných nárokov a osobných skúseností.

Účinnejšiu implementáciu požiadaviek bezbariérového navrhovania v praxi by mohli podporiť **motivačné stimuly**. Napríklad vypísané verejné súťaže a ani priame zadania zväčša nemajú v podmienkach zakotvenú povinnosť realizovať stavby bezbariérovo. Takisto hodnotiace a výberové komisie zohľadňujú túto stránku architektúry len zriedkavo, hlavne pri projektoch zo štrukturálnych fondov, kde je bezbariérovosť stavieb podmienkou, čo vyplýva z požiadaviek Európskej únie. Mali by byť vytvorené podporné programy zamerané na výskum v oblasti bezbariérového navrhovania, programy zamerané na vzdelávanie odbornej verejnosti, prípadne by mohli byť poskytované nenávratné alebo zvýhodnené pôžičky na realizáciu bezbariérových stavieb.

Nová stavebná legislatíva

V platnej stavebnej legislatíve sú už od roku 2002 zakotvené všeobecné technické požiadavky na stavby v súlade s nárokmi osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Za ostatných dvadsať rokov sa podarilo dosiahnuť len čiastočný pokrok, ale implementácia prvkov bezbariérovosti súvisí skôr s osobnou iniciatívou jednotlivcov alebo organizácií (iniciatíva zdola), ale nie ako dôsledok systémových opatrení (iniciatíva zhora).

Zabezpečenie prístupnosti stavebného prostredia je v kompetencii Ministerstva dopravy a výstavby SR. V rokoch 2009, 2014 a 2015 bola pripravovaná novela **stavebného zákona**, v ktorej mali byť prijaté opatrenia na zabezpečenie prístupnosti stavieb. „*Návrh nového stavebného zákona prešiel medzirezortným pripomienkovým konaním, rokovaním vlády SR a v máji 2015 bol predložený na rokovanie Národnej rady SR. Dňa 22.9.2015 bol návrh nového stavebného zákona stiahnutý z rokovania Národnej rady SR, preto MDVRR SR mení časový harmonogram s dobou trvania do roku 2019. V tejto súvislosti bol zastavený aj proces prípravy vykonávacích vyhlášok k navrhovanému stavebnému zákonu, v ktorých malo byť toto opatrenie podrobnejšie upravené.*“⁴¹

V roku 2020 sa nová vláda SR vo svojom programovom vyhlásení zaviazala pripraviť novú legislatívu týkajúcu sa stavebného aj územného konania⁴². Cieľom malo byť najmä na zjednodušenie a urýchlenie výstavby a v neposlednom rade nastolenie transparentnosti v systéme schvaľovania. Zmenami by chceli motivovať všetkých aktérov k aktívnej a konštruktívnej súčinnosti. V texte programového vyhlásenia sa v tomto kontexte nespomína záväzok vyplývajúci z Dohovoru.

V roku 2021 Ministerstvo dopravy a výstavby v spolupráci s Úradom podpredsedu vlády pre legislatívu predložili do medzirezortného pripomienkového konania návrhy novej stavebnej legislatívy – zákon o územnom konaní a zákon o výstavbe⁴³. Obidve tieto konanie priniesli veľké

⁴¹ Správa o plnení opatrení vyplývajúcich z Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020 a návrh na jeho aktualizáciu

⁴² Znenie Programového vyhlásenia vlády dostupné tu: <https://www.teraz.sk/download/135/programove-vyhlasenie-vlady.pdf>

⁴³ Najprv medzirezortné pripomienkové konanie v máji 2021 <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/226> a neskôr nové medzirezortné pripomienkové konanie v lete 2021 <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/348>

množstvo pripomienok a stretli sa s výrazným odporom samospráv⁴⁴. O komplikovanosti tejto reformy svedčí aj fakt, že zákony už po schválení vládou SR v januári 2022 boli predložené do Národnej rady SR a až 27.4. boli v schválené v Národnej rade SR⁴⁵. V platnosti ešte nie sú, lebo ich nepodpísala prezidentka SR.

V medzirezortných pripomienkových konaniach v roku 2021 sme upozorňovali, že vo vymedzení pojmov nie je zaradený pojem „**bezbariérová prístupnosť a užívanie stavieb**“. Vzhľadom na to, že v praxi sa bezbariérové navrhovanie často nesprávne interpretuje ako navrhovanie pre ľudí na vozíku, preto je potrebné tento pojem jasne zdefinovať. Preto sme navrhli takúto definície:

"Za bezbariérovú prístupnosť a užívanie stavieb sa považuje navrhovanie, výstavba a užívanie stavby počas jej životnosti v súlade s metódou univerzálneho navrhovania na rovnakom základe pre všetky skupiny ich užívateľov podľa Článku 9 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č.317/2010 Z. z.)."

Bezbariérové prostredie má zvýšiť kvalitu prostredia bez architektonických bariér pre rôzne skupiny užívateľov napríklad aj pre rodičov s malými deťmi, pre starších ľudí, pre ľudí rôznymi zdravotnými znevýhodneniami, pre prevádzkovateľov budov, pre cestujúcich s rozmernou batožinou a podobne. Vo svete a v Európskej únii a ich dokumentoch sa tvorba bezbariérového prostredia označuje pojmami „univerzálne navrhovanie“ alebo „navrhovanie pre všetkých“.

Z novej podoby návrhu zákona vypadol § 6 ods. 3, ktorý znel: „Stavba musí byť naprojektovaná a zhotovená tak, aby po celý čas životného cyklu zodpovedala základným požiadavkám na stavby a všeobecným technickým požiadavkám na výstavbu" žiadame doplniť nasledovne: „(3) Stavba musí byť naprojektovaná a zhotovená tak, aby po celý čas životného cyklu zodpovedala základným požiadavkám na stavby [1] vrátane požiadaviek na bezbariérové užívanie a všeobecným technickým požiadavkám na výstavbu."

V novo navrhovanom zákone vypadol odkaz na osobitné európske nariadenia - nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 305/2011 z 9. marca 2011, ktorým sa ustanovujú harmonizované podmienky uvádzania stavebných výrobkov na trh a ktorým sa zrušuje smernica Rady 89/106/EHS (Ú. v. EÚ L 88, 4. 4. 2011), ktoré odkazovali na to, že stavba musí byť naprojektovaná a zhotovená tak, aby po celý čas životného cyklu zodpovedala základným požiadavkám na stavby vrátane požiadaviek na bezbariérové užívanie a všeobecným technickým požiadavkám na výstavbu. Pre nás je relevantné, že v tomto nariadení je zaradená bezbariérovosť stavby medzi Základné

⁴⁴ Napríklad stanovisko Únie miest Slovenska z leta 2021 <https://www.uniamiest.sk/tlacovespravy/%C3%BA%20miest-slovenska-%C5%B%20iada-op%C3%A4%20tovn%C3%A9-stiahnutie-stavebnej-legislat%C3%ADvy> a januára 2022 [https://www.uniamiest.sk/tlacovespravy/%C3%BA%20miest-slovenska-\(%C3%BA%20ms\)-je-sklaman%C3%A1%20-%C5%B%20e-tak-dlho-a-v%C3%BDrazne-kritizovan%C3%A1-novela-z%C3%A1kona-o-v%C3%BDstavbe-a-novela-z%C3%A1kona-o-%C3%BAzemnom-pl%C3%A1novan%C3%AD-boli-dnes-schv%C3%A1len%C3%A9-vl%C3%A1dou-sr-aj-napriek-trvaj%C3%BAcim-a-z%C3%A1sadn%C3%BDm-rozporom-zainteresovan%C3%BDch-str%C3%A1n.-predkladate%C4%BE-t%C3%BDchto-k%C4%BE%C3%BA%C4%8Dov%C3%BDch-legislat%C3%ADv-ignoruje-z%C3%A1sadn%C3%A9-pripomienky-jednotliv%C3%BDch-rezortov-%C5%A1t%C3%A1tnej-spr%C3%A1vy-2C-ako-aj-z%C3%A1sadn%C3%A9-pripomienky-%C3%BA%20miest-slovenska%20C-zmos-a-%C4%8F%C5%A1%C3%ADch-relevantn%C3%BDch-partnerov](https://www.uniamiest.sk/tlacovespravy/%C3%BA%20miest-slovenska-(%C3%BA%20ms)-je-sklaman%C3%A1%20-%C5%B%20e-tak-dlho-a-v%C3%BDrazne-kritizovan%C3%A1-novela-z%C3%A1kona-o-v%C3%BDstavbe-a-novela-z%C3%A1kona-o-%C3%BAzemnom-pl%C3%A1novan%C3%AD-boli-dnes-schv%C3%A1len%C3%A9-vl%C3%A1dou-sr-aj-napriek-trvaj%C3%BAcim-a-z%C3%A1sadn%C3%BDm-rozporom-zainteresovan%C3%BDch-str%C3%A1n.-predkladate%C4%BE-t%C3%BDchto-k%C4%BE%C3%BA%C4%8Dov%C3%BDch-legislat%C3%ADv-ignoruje-z%C3%A1sadn%C3%A9-pripomienky-jednotliv%C3%BDch-rezortov-%C5%A1t%C3%A1tnej-spr%C3%A1vy-2C-ako-aj-z%C3%A1sadn%C3%A9-pripomienky-%C3%BA%20miest-slovenska%20C-zmos-a-%C4%8F%C5%A1%C3%ADch-relevantn%C3%BDch-partnerov).

⁴⁵ Návrh zákona o výstavbe ako parlamentná tlač 831 a legislatívny proces v NR SR <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=831>

požiadavky na stavby. Každá stavba teda musí spĺňať požiadavku bezpečnosti a prístupnosti, zákon musí však zaviesť účinný mechanizmus na kontrolu a dodržiavanie týchto požiadaviek.

Predložený návrh tiež nedostatočne reagoval na potrebu kontroly a **certifikácie stavieb ohľadom ich bezbariérového užívania**. Preto sme navrhovali, aby štátny orgán stavebného dohľadu a dozoru v energetickej certifikácii bol aj úradom pre certifikáciu bezbariérového užívania stavieb. Vychádzali sme z faktu, že energetická certifikácia stavieb a splnenie požiadaviek bezbariérového užívania stavieb sú veľmi podobné opatrenia, ktoré sú vykonávané vo verejnom záujme. Máme za to, že ak máme zavedenú certifikáciu budov v záujme ochrany prírody a riešenia klimatických dopadov, musíme zaviesť aj certifikáciu stavieb z hľadiska bezbariérovej prístupnosti a univerzálneho navrhovania v záujme dodržiavania ľudských práv (konkrétne Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím) ako aj sociálnej udržateľnosti a riešenia negatívnych dopadov starnutia populácie na ekonomickú udržateľnosť sociálneho systému.

Certifikácia bezbariérového užívania stavieb sa môže vykonávať na základe aktuálne vydaných technických noriem, ktoré je potrebné harmonizovať s našou legislatívou:

- EN 17210:2021 Accessibility and usability of the built environment - Functional requirements
- FprCEN/TR 17621 Accessibility and usability of the built environment - Technical performance criteria and specifications
- FprCEN/TR 17621 Accessibility and usability of the built environment - Conformity assessment⁴⁶

V norme „Conformity assessment“ – „posudzovanie zhody“ je uvedený postup, ako sa posudzuje zhoda pri kontrole dodržiavanie požiadaviek bezbariérového užívania stavieb s legislatívnymi ustanoveniami vo všetkých fázach stavebného procesu – pri príprave projektovej dokumentácie, pri výstavbe, pri kolaudácii, ako aj pri obsadení budovy užívateľmi (POE). Bezbariérovosť musí byť už skontrolovaná vo fáze vydávania záväzného stanoviska k stavebnému zámeru jednoduchej stavby alebo fáze vydávania overeného projektu stavby inak to nie je efektívne. Odstránenie nedostatkov až po kolaudácii stavby je už vlastne debariérizácia stavby, kedy sa dajú urobiť len primerané úpravy, ktoré často nie sú optimálne.

Potrebné je však stanoviť, kto bude vykonávať „posudzovanie zhody“ pri kontrole stavebného zámeru alebo projektu stavby a pri „uvádzaní stavebného výrobku“ na trh – existujú 3 možnosti:

1. novovzniknutý Úrad pre územné plánovanie a výstavbu SR bude mať na posudzovanie zhody s legislatívou svojich vyškolených ľudí a stavebných inšpektorov,
2. posudzovať zhodu budú už existujúce inštitúcie – odborne spôsobilé osoby z technickej kontroly (napríklad táto inštitúcia vydá doložku o bezbariérovosti projektu stavby pre účely stavebného konania a následne pri kolaudácii stavby sa skontroluje dodržanie bezbariérovosti podľa overeného projektu stavby a vydá sa certifikát,
3. stavebník priloží k stavebnému konaniu a ku kolaudácii stavby certifikát vystavený odborne spôsobilou osobou – museli by byť pre tento účel vyškolené osoby, podobne ako pri vydávaní energetických certifikátov. Na Fakulte architektúry a dizajnu môžu byť vyškolení odborníci na posudzovanie zhody (fyzické osoby) a na poskytovanie odborných konzultácií pri výstavbe a

⁴⁶ Dostupné tu.

https://standards.cencenelec.eu/dyn/www/f?p=205:32:0:::FSP_ORG_ID,FSP_LANG_ID:2274045,25&cs=1A0C2D21D22845BC3B07E3CE00066BB32

debariérizácií stavieb. Navyiac pri kolaudácii stavby môže aj stavebný inšpektor skúmať dodržanie základných požiadaviek na stavby vrátane požiadaviek na bezbariérové užívanie stavby.

Predložené návrhy zákona nedostatočne zavádzajú systém **kontroly a sankcií pre nedodržiavanie pravidiel**. Zastávame názor, že nakoľko je vo verejnom záujme, aby sa stavali bezbariérové stavby, musí niešť stavebník, projektant alebo zhotoviteľ zodpovednosť za to, že navrhne alebo postaví bariérovú stavbu. Tu je to potrebné jasne uviesť a tiež v praxi sankcionovať. Predchádzať sa dá tomu včasnou kontrolou vo všetkých fázach – pri projektovaní, vydávaní stavebného povolenia, pri inšpekcii a výkone dohľadu na stavbe či nielen pri kolaudácii stavby.

Vzhľadom na zdĺhavý proces tvorby nového zákona a najmä neakceptovanie zásadných pripomienok organizácií zastupujúcich či podporujúcich ľudí so zdravotným postihnutím využili viacerí jasnú potrebu vyslovenia záväzku oblasti univerzálneho navrhovania vo februári 2022 v **medzirezortnom pripomienkovom konaní k Návrhu Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021-2030. Zástupcovia strešnej organizácie Národnej rady občanov so zdravotným postihnutím konštatovali, že:**

„Na rozdiel od minulosti nemáme možnosť vyjadrovať sa k ich príprave. Nové zákony, a našu účasť na ich príprave, považujeme za zvlášť potrebné aj v súvislosti s proklamovanou masívnou výstavbou nájomných bytov v najbližšej budúcnosti, ktorých prístupnosť je nedostatočne pokrytá aktuálnou legislatívou. Aj preto považujeme za potrebné zaradiť nami navrhovanú úlohu do práve pripomienkovaného Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím a neodkladať ho na neskoršie aktualizácie.“

Viacerí opakovane formulovali potrebu opatrenia v gescii MDaV SR, ktoré by zabezpečili prístupnosť nových a rekonštruovaných stavieb a územia určených na používanie verejnosťou, ktoré by sa naplnili cez aplikovanie princípov tvorby bezbariérového prostredia metódou univerzálneho navrhovania v pripravovaných stavebných zákonoch a súvisiacich predpisoch.

Išlo najmä o požiadavku, aby v pripravovaných stavebných zákonoch sa zaviedol **účinný systém posudzovania prístupnosti stavieb, dodržiavania kritérií prístupnosti počas celého procesu od projektovania až po kolaudáciu stavby**. Nová legislatíva by mala preto zaviesť **povinné kvalifikačné školenia pracovníkov zodpovedných stavebných orgánov** v oblasti prístupnosti a inštitút znalcov v oblasti prístupnosti.

Od MSV SR očakávali, aby pripravili a aplikovali jednotné záväzné **kritériá na posudzovanie úrovne prístupnosti** a následné označovanie stavieb určených pre verejnosť, vrátane budov a objektov využívaných na kultúrne, rekreačné, záujmové a športové aktivity, informujúce jednoznačne o prístupnosti stavieb a zariadení pre osoby so zdravotným postihnutím.

Komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím upozornila, že Ministerstvo dopravy a výstavby SR vypustilo viacero úloh aj napriek tomu, že ostatní členovia pracovnej skupiny s ich vypustením nesúhlasili. Išlo konkrétne o tieto úlohy:

„Zvýšiť podiel nájomných bytov prístupných pre osoby so zdravotným postihnutím na celkovom počte sociálnych a štandardných nájomných bytov“ – a to tým, že sa bude zvyšovať ekonomická dostupnosť bezbariérových nájomných bytov pre osoby so zdravotným postihnutím v rámci Programu rozvoja bývania a pri najbližšej novele navrhne zvýšenie hornej hranice príjmu pri zisťovaní nároku na bezbariérový nájomný byt. Tiež sa zvýši podpora obciam, vyšším územným celkom a

neziskovým organizáciám na obstaranie bezbariérových nájomných bytov v rámci Programu rozvoja bývania. Zvýšiť podiel nájomných bytov sa dá aj motiváciou miest a obcí, aby vo výstavbe štandardných nájomných bytov zvyšovali podiel bezbariérových nájomných bytov vhodných pre osoby so zdravotným postihnutím. V podporných ekonomických nástrojoch na rozvoj bývania zaviesť stimulačné opatrenia, napr. zvýhodnené úvery zo ŠFRB na obstaranie bezbariérových nájomných bytov.

Ministerstvo dopravy a výstavby tiež vypustilo úlohu, aby „v rámci zákona o výstavbe a zákona o územnom plánovaní zaviesť účinný **systém posudzovania prístupnosti stavieb a územia**, dodržiavania kritérií prístupnosti počas celého procesu od projektovania až po ukončenie výstavby a penalizácie nedodržania kritérií prístupnosti. Zaviesť povinné kvalifikačné školenia pracovníkov zodpovedných orgánov v oblasti prístupnosti a inštitút znalcov v oblasti prístupnosti.“ Ministerstvo dopravy a výstavby SR nesúhlasilo a žiadalo vypustiť zavedenie terminus technicus „systém posudzovania prístupnosti územia“. Taktiež Ministerstvo dopravy žiadalo vypustiť systém penalizácie za nedodržania kritérií prístupnosti, ktorý by nedodržanie všeobecných povinností amnestoval úhradou pokuty, keďže by v konečnom dôsledku nebol naplnený cieľ prístupnosti. Tieto body sa teda nepriemietli do návrhu zákonov ani do Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím, čo namietala Komisárka.

Zástupcovia miestnej samosprávy upozorňovali na fakt nedostatočných dát ohľadom sociálnej situácie osôb so zdravotným postihnutím na základe údajov zo štatistických zisťovaní. Navrhli prehodnotiť a rozšíriť indikátory charakterizujúce sociálnu situáciu osôb so zdravotným postihnutím a medzi iným aj sledovať údaje o viacerých oblastiach životných podmienok, ako sú dostupnosť bezbariérového bývania – ponuka a dopyt, druhy bývania, dostupnosť bezbariérového vzdelávania na všetkých stupňoch, vrátane celoživotného vzdelávania, prístupnosť verejnej dopravy, prístupnosť verejných inštitúcií a služieb, a pod. Tiež aj údaje o kvalite prístupnosti – bezbariérovosti, čiže úroveň do akej miery zrealizované bezbariérové riešenia umožňujú nezávislú aktivitu, komplexnosť riešení pre jednotlivé skupiny zdravotných znevýhodnení. Sledovanie týchto údajov by bolo dobré na územnej jednotke samospráv, aby sa tieto vedeli lepšie rozhodovať o nových investičných projektoch a takto účinnejšie a efektívnejšie realizovať bezbariérovosť s čo najnižšími finančnými zdrojmi.

V rámci hromadnej pripomienky ľudia so zdravotným postihnutím konštatovali, že v predloženom Návrhu Národného programu rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2021 – 2030 prístupnosť k fyzickému prostrediu nemá v podobe úloh dostatočné zastúpenie, pričom ide o jeden zo základných pilierov prístupnosti (Článok 9 Prístupnosť Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím) pričom prístupnosť ako celok je kľúčový prvok, pretože vytvára predpoklady aj pre napĺňanie ostatných úloh vyplývajúcich z prijatého Dohovoru.

Odporúčania pre Slovensko

Aby sa podarilo v praxi odstraňovať prekážky v prístupnosti prostredia, je potrebné na Slovensku prijať viacero systémových opatrení, ktoré by sa mali následne premietnuť do legislatívnych predpisov, finančných a kontrolných mechanizmov. Systémovosť si vyžaduje medzirezortnú spoluprácu, lebo prístupnosť sa dotýka takmer všetkých oblastí života.

Záverečnými odporúčaniami k východiskovej správe Slovenskej republiky⁴⁷, ktoré boli vypracované Výborom OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len Výbor) ako reakcia na Východiskovú správu SR, ktorá monitoruje implementáciu ustanovení Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím do národnej legislatívy.

Prístupnosť (čl. 9)

- *Výbor je znepokojený tým, že národná legislatíva nestanovuje **monitorovanie dodržiavania zákona** za účelom **zabezpečenia prístupnosti budov alebo dopravy**.*
- *Výbor odporúča, aby zmluvný štát uplatňoval politiky, usmernenia a odbornú prípravu, ako aj **sankcie za nedodržiavanie** v súvislosti s prístupnosťou, univerzálnym navrhovaním, obstarávaním a výstavbou, a to najmä v súvislosti s navrhovaným novým stavebným zákonom.*
- *Výbor odporúča, aby zmluvný štát zabezpečil verejné **označenia v Braillovom písme a ľahko čitateľných formách**, ako aj asistentov, sprostredkovateľov, sprievodcov, predčítavateľov, prístupné informačné stánky, automaty s lístkami, webové stránky, mobilné aplikácie a profesionálnych tlmočníkov posunkového jazyka s cieľom uľahčiť prístup do budov, dopravných prostriedkov a do iných verejne prístupných zariadení.*

Na naplnenie ustanovení Dohovoru, najmä článku 9 **Prístupnosť**, ako aj ostatných súvisiacich článkov Dohovoru, by sa mali postupne realizovať nasledovné systémové riešenia:

- **začlenenie princípov univerzálného navrhovania** do národných programov, ale aj rozvojových plánov, komunitných plánov, legislatívnych predpisov, technických noriem a pod.; nutná je medzirezortná spolupráca, spolupráca medzi orgánmi štátnej správy, samosprávy a ostatnými aktérmi;
- **prijatť kontrolné a sankčné mechanizmy**, ktoré by zabezpečili dodržiavanie požiadaviek prístupnosti – musia byť súčasťou všetkých prijatých opatrení a legislatívnych predpisov;
- **propagovať problematiku prístupnosti a univerzálného navrhovania** a ich prínos pre celú spoločnosť, aby sa podarilo prekonať bariéry v postojoch ľudí;
- **vzdelávať ľudí pôsobiacich v jednotlivých sektoroch – študentov vysokých škôl a ľudí z praxe v rámci celoživotného vzdelávania, hlavne architektov, projektantov, dizajnérov, informatikov, programátorov, ale aj rozhodovateľov a zamestnancov poskytovateľov verejných a neverejných služieb,**
- **podporovať vzdelávanie a výskum súvisiaci s prístupnosťou a univerzálnym navrhovaním, s vývojom prístupných produktov, programov a služieb v rôznych sektoroch;**
- **presadzovať novelizáciu zákona o verejnom obstarávaní** tak, aby obstarávacie podmienky povinne obsahovali kritériá prístupnosti v oblasti výstavby, dopravy a informačno-komunikačných systémov⁴⁸.

⁴⁷ Prijaté Výborom OSN pre práva osôb so zdravotným postihnutím na jeho pätnástom zasadnutí (29. marec - 21. apríl 2016)

⁴⁸ Implementácia Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v Slovenskej republike.

Alternatívna správa organizácií osôb so zdravotným postihnutím a ďalších mimovládnych organizácií, júl 2015, str. 11

Bezbariérové riešenie prostredia sa nevzťahuje len na osoby so zdravotným postihnutím, prostredie treba riešiť v súlade s **metódou univerzálneho navrhovania**, ktorá zabezpečí zvýšenú kvalitu prostredia pre všetky skupiny užívateľov (Dohovor, čl. 2).

V oblasti prístupnosti prostredia (bod 3.1 Accessibility) je zdôraznená potreba schválenia európskeho zákona o prístupnosti „**European Accessibility Act**“ a implementácie **európskych štandardov pre prístupnosť** zastaveného prostredia v súlade s princípmi metódy **Navrhovania pre všetkých/ Univerzálneho navrhovania (Design for All/ Universal Design)** do národných legislatívnych rámcov a noriem. Preto sa dnes odporúča uplatňovať univerzálne navrhovanie v týchto oblastiach:

- **pri tvorbe fyzického prostredia** – v urbanizme, v architektúre, v doprave,
- **v priemyselnom dizajne** – pri tvorbe prístupných výrobkov a tovarov,
- **pri poskytovaní služieb** – pri tvorbe prístupných programov, informácií a prístupných foriem komunikácie pri poskytovaní služieb,
- **pri tvorbe informačno-komunikačných technológií** – sprístupnenie rôznych médií a informačných technológií,
- **vo vzdelávaní** – sprístupnenie vzdelávacích programov

The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe.